

ПРЕДАЙ НАТАТЪК

наръчник за здравно – социални услуги

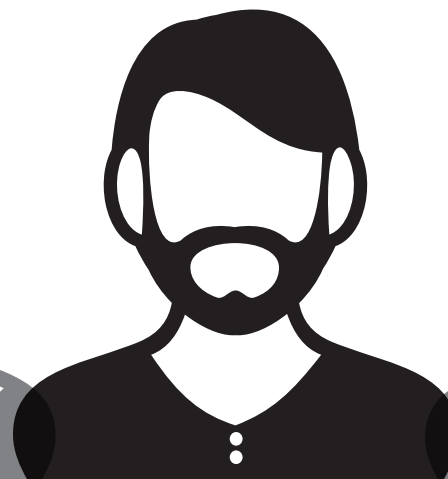
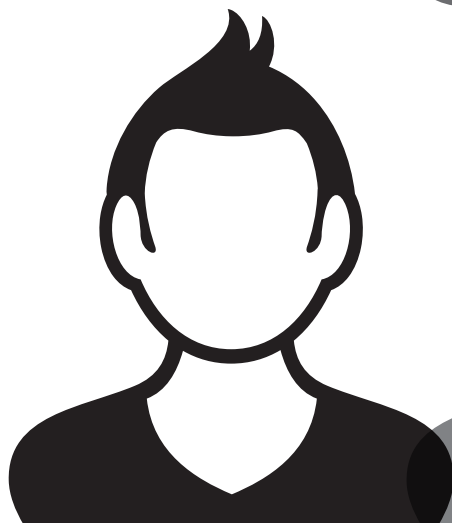

ЛИЧНА
КАРТА

СОЦИАЛНИ
УСЛУГИ

ЗДРАВНИ
УСЛУГИ

ПРАВА
И
ЗАДЪЛЖЕНИЯ

УВОД

Мобилните екипи на Фондация „Инициатива за здраве“ работят на различни терени в гр. София от 1998г. Това ни дава възможност да поддържаме непосредствен контакт с представителите на нашите целеви групи и да познаваме техните проблеми. Не малка част от хората с които работим нямат постоянен дом, не работят, криминално въввлечени са и често попадат в затвора, нямат здравна или социална култура, често им липсват лични документи и каквато и да било връзка със социалната система. Тази социална ситуация значително влошава здравния статус на хората, инжектиращи се с наркотици. Те не достигат до здравни или социални услуги, дори когато имат право на тях.

Тази брошура е за вас – нашите клиенти!

В нея ще намерите отговори на много въпроси, свързани с получаването на социални и здравни услуги и вашите права и задължения като граждани – Как мога да си извадя документи за самоличност? Защо е нужно да имам личен лекар? Каква здравна помощ мога да получа ако съм здравно осигурен и съответно – ако не съм? От какви социални услуги мога да се възползвам? Какво се случва в бюрото по труда? Какви са моите граждански права и задължения? Как трябва да постъпя по време на обиск? и т.н. Разбира се, винаги можете да се обърнете за съдействие и към нашите социални работници, които с готовност ще посредничат при разрешаването на конкретните казуси.

Деяностите се осъществяват от екип на Фондация „Инициатива за здраве“ по проект „Предай нататък“, финансиран в рамките на Програмата за подкрепа на НПО в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009 – 2014г.

ЛИЧНА КАРТА

Лична карта се издава на български граждани и е основен идентификационен документ за самоличност на територията на Република България. Българските граждани имат право да пътуват с лична карта през вътрешните граници на Република България с държавите – членки на ЕС, както и в случаите, предвидени в международни договори. Също така, да можеш да получиш каквито и да е социални помощи, медицински услуги, за да се регистрираш в Бюро по труда или, за да бъдеш настанен временно в някакъв център, е необходимо да имаш документ за самоличност – лична карта.

КАК СЕ ИЗДАВА ЛИЧНА КАРТА:

- Трябва да отидеш лично в звено „Български документи за самоличност“ (БДС) при Областната дирекция на Министерство на вътрешните работи (ОДМВР/СДВР) или Районното полицейско управление (РУ) към тях по постоянния ти адрес;
- На гишето ще ти предоставят отпечатано заявление по образец, в което да попълниш актуални данни по гражданско състояние;
- Трябва да предоставиш следните документи, които удостоверяват това, което си попълнил в бланката. Тези документи са:
  1. удостоверение за раждане;
  2. удостоверение за граждански брак;
  3. съдебно удостоверение или други документи,

- удостоверяващи промяната на името;
- 4. удостоверение за постоянен адрес - ако променяш на постоянния си адрес
  - ⌵ Връщаш попълненото заявление на гишето и служителят там приема заявлението ти с приложените към него документи.
  - ⌵ Служителят ще те снима и ще те накара да се подпишеш;
  - ⌵ След това, служителят ще ти предостави регистрационен талон, в който са отбелязани мястото и дата на получаване на личната карта.
- ⊛ Издадената лична карта се получава лично, а по изключение - от упълномощено лице след представяне на нотариално заверено изрично пълномощно, или от лице, чиито данни си посочил пред длъжностното лице в бланката на заявлението още при подаването му.

За издаване на първа лична карта се представят и:

- ⌵ Документ за платена държавна такса (на лицата от 14 г. до 16 г. първата лична карта е безплатна);
- ⌵ Удостоверение за раждане, копие от което се прилага към заявлението.

За подмяна на лична карта се представят:

- ⌵ Лична карта (предоставя се за унищожаване при получаване на новата лична карта);
- ⌵ Документ за платена държавна такса.

⊛ **ВСЕКИ БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИН Е ДЛЪЖЕН ДА ПОИСКА ИЗДАВАНЕТО НА ЛИЧНА КАРТА В СРОК ДО 30 ДНИ ОТ:**

- ★ навършване на 14-годишна възраст, за лицата пребиваващи на територията на Република България;
- ★ завръщането си в страната, за лицата пребиваващи в чужбина и навършили 14 години;
- ★ получаване на удостоверение за придобито или възстановено българско гражданство.

⊛ **ВСЕКИ БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИН Е ДЛЪЖЕН ДА ПОИСКА ИЗДАВАНЕТО НА ЛИЧНА КАРТА В СРОК ДО 30 ДНИ ПРИ:**

- ★ изтекъл срок, повреждане, унищожаване, изгубване или открадване;
- ★ промяна на имената, единния граждански номер, пола, гражданството или при настъпили съществени и трайни изменения на образа;
- ★ промяна на постоянния адрес.

В случаите, когато личната ти карта е изгубена, открадната, повредена или унищожена си длъжен да обявиш това обстоятелство в срок до три дни, след което трябва да подадеш заявление за издаване нова лична карта в срок до 30 дни.

СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ

СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ

КАКВО ТРЯБВА ДА ПРИТЕЖАВАШ, ЗА ДА ПОЛУЧИШ СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ?

- Лична карта
- Адресна регистрация
- Удостоверение за семейно положение
- Удостоверение за движимо и недвижимо имущество

За детските надбавки – удостоверение, че детето посещава училище, че има всички ваксини, а ако родителите работят – декларация за доходите на двамата родители 6 месеца назад.

За какви помощи можеш да кандидатстваш и да поискаш информация от социалния работник в дирекция „Социално подпомагане“?

МЕСЕЧНА ПОМОЩ

Право на месечна помощ имат лица или семейства, чийто доход за предходния месец е по-нисък от определен диференциран минимален доход. Социалният работник в дирекция „Социално подпомагане“ ще ти каже какъв е той за съответната година.

Месечната помощ се отпуска, ако лицата или семействата отговарят и на следните допълнителни условия:

1. обитаваното от тях собствено жилище да е единствено и да не е по-голямо от определените в закона изисквания, които ще ти обясни социалният работник.
- ★ Не се отнася за обитателите на собствено жилище, когато е единствено и, в което живее лице с трайно намалена работоспособност 50 на сто или над 50 на сто, или тежко болен член на семейството, както и когато жилището не е източник на допълнителни доходи поради невъзможност за отдаване под наем, лошо техническо състояние, здравни, хигиенни, социални или други причини;
2. да не са регистрирани като еднолични търговци и да не са собственици на капитала на търговско дружество;
3. да нямат вземания, влогове, дялови участия и ценни книжа, чиято обща стойност за отделното лице или за всеки един от членовете на семейството да надхвърля 500 лв;
4. да не притежават движима и недвижима собственост, която може да бъде източник на доходи;
5. да нямат сключен договор за предоставяне на

собственост срещу задължение за издръжка и/или гледане;

- ★ това изискване не се прилага в случаите, когато поелите задължения за издръжка и/или гледане са учащи се, безработни, в нетрудоспособна възраст или хора с увреждания;
- 6. да не са прехвърляли жилищен или вилен имот и/или идеални части от тях срещу заплащане през последните 5 години;
- 7. да не са прехвърляли чрез договор за дарение собствеността върху жилищен или вилен имот и/или идеални части от тях през последните 5 години;
- 8. безработните лица да са регистрирани в дирекциите “Бюра по труда” най-малко 9 месеца преди подаване на молбата за социална помощ и да не са отказвали предлаганата им работа и включването им в курсове за квалификация и преквалификация, организирани от дирекциите “Бюра по труда”.
- ★ Не се изисква регистрация в дирекциите “Бюра по труда” за отпускане на месечни помощи на:
  - ⊃ родител, полагащ грижи за дете до 3-годишна възраст;
  - ⊃ човек с увреждане с трайно намалена работоспособност 50 на сто или над 50 на сто;

- ⌵ лице, полагащо грижи за тежко болен член на семейството или за съжителстващо с него тежко болно лице;
  - ⌵ лица с психически заболявания, удостоверени от съответните специализирани лечебни заведения;
  - ⌵ лица над 18-годишна възраст, които се обучават в дневна форма на обучение в училищата от системата на народната просвета и в средните специални училища;
  - ⌵ бременни жени след третия месец на бременността.
- ★ Срокът за регистрация в „Бюрото по труда“ най-малко 9 месеца преди подаване на молбата за социална помощ не се отнася за лицата, които са се регистрирали в дирекциите “Бюра по труда” в едномесечен срок от:
- ⌵ изтичането на срока за отглеждане на дете до 3-годишна възраст;
  - ⌵ навършването на 16-годишна възраст, ако не учат;
  - ⌵ приключването на работа по програми или мерки за заетост или на сезонна работа;
  - ⌵ освобождаването от местата за изтърпяване на наказанието “лишаване от свобода”;
  - ⌵ завършването на социално учебно-професионално заведение или специални училища;
  - ⌵ изтичането на срока на експертното решение на териториалната експертна лекарска комисия

(ТЕЛК) или на Националната експертна лекарска комисия (НЕЛК), с което е определена 50 и над 50 на сто намалена работоспособност.

- ⌵ Срокът не се отнася за лицата - жертви на трафик, които са се регистрирали в дирекциите “Бюро по труда” в 3-месечен срок от завръщането им в страната, от прекратяването на престоя им в приютите за временно настаняване или след окончателното приключване на наказателното производство за лицата.
- ⌵ Срокът не се отнася и за майки, чиито деца са починали, преди да навършат 3-годишна възраст, и които са се регистрирали в дирекциите “Бюро по труда” в 3-месечен срок от настъпване на събитието.

Социалните помощи се отпускат на лица и семейства по постоянен адрес. На постоянния адрес се извършва и социалната анкета, която е част от процедурата преди да ти отпуснат помощта.

МЕСЕЧНА ЦЕЛЕВА ПОМОЩ

Месечни целеви помощи за отопление.

Месечна целева помощ за отглеждане на дете до 3 – годишна възраст.

Месечна целева помощ за заплащане на наем на

общински жилища ползват лицата, ако настани-телната заповед е на тяхно име и чийто доход от предходния месец е до 150 на сто от диференцирания минимален доход, ако са:

1. сираци до 25-годишна възраст, завършили социален учебно-професионален център;
2. самотни стари хора над 70-годишна възраст;
3. самотни родители.

ЕДНОКРАТНИ ПОМОЩИ

Еднократна помощ на здравно неосигурени майки – 45 дни преди раждане

Еднократна помощ, която се отпуска веднъж годишно за задоволяване на инцидентно възникнали здравни, образователни, комунално-битови и други жизненоважни потребности на лицата и семействата.

Еднократна помощ за издаване на лична карта на лицата може да се отпуска еднократно целева помощ до размера на гарантирания минимален доход.

Многодетните майки имат право на безплатно пътуване веднъж в годината - отиване и връщане, с железопътния и автобусния транспорт в страната.

Лицата със 71 на сто или над 71 на сто трайно намалена работоспособност, деца до 16-годишна възраст с трайно намалена възможност за социална адаптация и военноинвалидите имат право на безплатно пътуване два пъти в годината - отиване и връщане, с железопътния и автобусния транспорт в страната.

Месечните, целевите и еднократните помощи по преценка на директора на дирекция "Социално подпомагане" се предоставят в натура и в случаите, когато:

1. родителите не полагат грижи към децата си;
2. паричната помощ не се използва по предназначението ѝ.

Помощта в натура може да се предостави чрез:

1. частично или пълно заплащане на такси в детските заведения, поемане на разходите за храна в училищни столове и обществени трапезарии;
2. закупуване на хранителни продукти, облекло, обувки, учебни пособия и др.;
3. по друг начин, определен чрез социална анкета.

СОЦИАЛНИ УСЛУГИ

Регистрация и услуги в Бюро по труда :

Регистрацията се извършва в дирекциите “Бюро по труда” по постоянен или настоящ адрес.

Документи за регистрация:

☞ Трябва да подадеш Заявление-декларация по образец и да представиш следните документи:

1. документ за самоличност;
2. документ, удостоверяващ адресна регистрация по настоящ адрес;
3. документи за придобито образование и/или квалификация;
4. документи, удостоверяващи общ и/или служебен стаж, и/или осигурителен стаж;
5. решение на Териториалната експертна лекарска комисия/Националната експертна лекарска комисия – за лицата с трайно намалена работоспособност, от което да са видни противопоказаните условия на труд.
6. документ, удостоверяващ придобиване правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст или на професионална пенсия за ранно пенсиониране
7. други документи – в случаите, когато са необ-

ходими, и/или писмена декларация за удостоверяване на други обстоятелства.

Какви са твоите права и задължения, когато се регистрираш в Бюрото по труда:

Можеш да ползваш следните услуги:

1. информация за обявени свободни работни места;
2. информация за програми и мерки за запазване и насърчаване на заетостта;
3. посредничество по информиране и наемане на работа;
4. психологическо подпомагане;
5. професионално ориентиране;
6. включване в обучение на възрастни;
7. включване в програми и мерки за заетост и обучение;
8. стипендия за обучение, средства за транспорт и квартира за времето на обучението.

На търсещите работа лица, регистрирани в дирекция “Бюро по труда” се издава служебна бележка за удостоверяване на регистрацията по тяхно искане.

Регистрацията в дирекция “Бюро по труда” дава възможност на лицата за ползване на други права:

- парично обезщетение за безработица ;
- социално подпомагане – получаване на социални помощи по реда на чл.9 и чл. 10 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане;
- издаване на удостоверения за отпускане на стипендии за учащи се и безплатни учебници на ученици от социално слаби семейства;
- изплащане на семейни помощи за деца по реда на Закона за семейните помощи за деца и др.

Какви са твоите задължения, след като вече се регистрираш в Бюрото по труда:

- длъжен си да уведомиш дирекцията “Бюро по труда” при промяна на адреса, на който си регистриран, както и да се явяваш при повикване от дирекцията “Бюро по труда” с писмена покана на посочените дата и час;
- длъжен си да уведомиш дирекцията “Бюро по труда” при промяна на декларирания при регистрацията статус - безработно лице; заето; учащо се; лице, придобило право на пенсия за осигурителен стаж и възраст; лице, придобило право на професионална пенсия за ранно пенсиониране както и при промяна на адреса, по който си регистриран, в срок 7 календарни дни

от промяната;

- да спазваш предварително определения график за посещение на дирекцията “Бюро по труда” за поддържане на регистрацията;
- да изпълняваш препоръките на трудовия посредник, както и предвидените действия, срокове и график за посещение, включени в плана за действие;
- да се явяваш при повикване с писмена покана от дирекцията “Бюро по труда” на посочените дата и час или в срок 3 работни дни след тази дата;
- да не отказваш предложената ти от дирекцията “Бюро по труда” подходяща работа и/или включване в курс за професионална квалификация, както и да не прекратяваш участието си в курс;
- да не отказваш включване в програми и мерки за заетост по реда на Закона за насърчаване на заетостта;
- да не отказваш включване в програми и проекти, финансирани със средствата от европейски и други международни фондове.

Ако не изпълниш някое от тези задължения, регистрацията ти се прекратява и можеш да изгубиш и правото на получаване на социални помощи.

Уважителни причини за неявяване в дирекцията “Бюро по труда” са:

- задържане от органите на властта;
- явяване в съд или друг държавен орган;
- участие във военноучебен сбор или подготовка;
- заболяване
- други, за които директорът на дирекцията “Бюро по труда” е уведомен своевременно.

ЦЕНТРОВЕ ЗА ВРЕМЕННО НАСТАНЯВАНЕ:

Необходими документи:

- ⤵ подаваш писмена молба по настоящия си адрес съответно до:
1. директора на Дирекция “Социално подпомагане” - за социалните услуги, които са делегирани от държавата дейности;
  2. кмета на общината - за социалните услуги, които са общинска дейност;
  3. управителя на съответната организация, когато става въпрос за неправителствена организация.
- ⤵ Към молбата прилагаш още:
1. документ за самоличност (за справка);
  2. копие от личен амбулаторен картон, ако имаш такъв;

3. копие от експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК или медицински протокол на ЛКК, ако имаш такива.
  4. при необходимост доставчикът на социални услуги може да ти изиска и други документи.
- ★ Ако си пострадал от домашно насилие и се подал молба за настаняване в “Кризисен център”, ще те настанят незабавно, независимо от постоянния ти адрес. Ако си с детето си ще ви настанят заедно в кризисния център.

Ако в момента няма къде да живееш

Как можеш да постъпиш в център за временно настаняване на бездомни хора:
Постъпването в такъв център е доброволно и се извършва със заповед на директора на Дирекция “Социално подпомагане” по постоянния ти адрес. Необходимо е да посетиш Дирекция “Социално подпомагане” по адресна регистрация и да потърсиш консултация със социален работник за подаване на молба.

Необходимо е да имаш лична карта с адресна регистрация в София (или в града, в който се намира

центърът, в който желаете да бъдете настанени). Можете да имате и временно жителство в София или съответния град, което се удостоверява с жълта бланка издадена от районното управление.

Социалният работник ще извърши описание на проблема ти и на социалната ситуация и ще решат в кой център да бъдете настанени.

Можете да останете в такъв център е най - много до 3 месеца в рамките на една календарна година.

Центърът предоставя социални услуги в общността, извън обичайната домашна среда, на бездомни лица над 18 годишна възраст и семейства имащи постоянен адрес - гр. София, насочени към задоволяване на ежедневните им потребности.

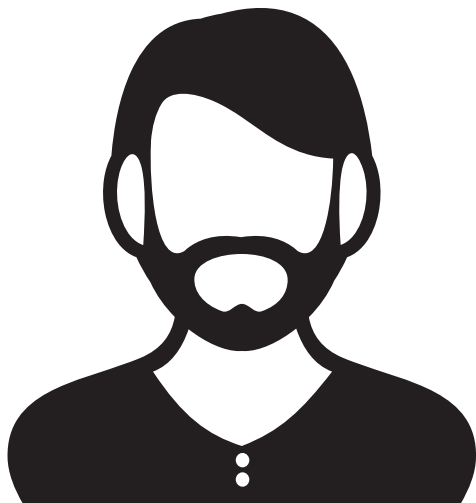
Възрастните думувачи и инвалидите, които имат подготвени документи за настаняване в заведение за социални услуги, подходящо за здравословното им състояние ползват услугите на центъра до настаняването им в съответното заведение.

През зимния период можете да потърсите настаняване в кризисен център.

Работното време на тези центрове е от 18,00 часа до 06,00 сутринта.

Там ще ти дадат храна.

ЗДРАВНИ УСЛУГИ

ЗДРАВНИ УСЛУГИ

МОГА ЛИ ДА ОТИДА НА ЛЕКАР, АКО НЕ СЪМ ПЛАЩАЛ ЗДРАВНИ ВНОСКИ?

Ако не си плащал здравни вноски и не можеш да си позволиш да заплатиш преглед при лекар можеш да ползваш следните услуги:

Спешна медицинска помощ.

Това е медицинската помощ, която получаваш при спешни / животозастрашаващи състояния.

При спешни случаи можеш да потърсиш медицинска помощ на тел. 112 и / или в УМБАЛСМ „Пирогов“.

Можеш да ползваш още:

профилактични прегледи, изследвания и акушерската помощ за всички здравно неосигурени жени, независимо от начина на родоразрешение.

- осигуряване на стационарна психиатрична помощ;
- осигуряване на кръв и кръвни продукти;
- трансплантация на органи, тъкани и клетки;
- задължително лечение и / или задължителна изолация;
- експертизи за степен на увреждания и трайна неработоспособност;

- медицински транспорт, по ред определен от министъра на здравеопазването – т.е. транспортиране с линейка;

Ако не си здравноосигурен при условията и по реда на Закона за здравното осигуряване и:

- ⊃ Нямаш приходи;
- ⊃ Нямаш вземания, влогове, дялови участия и ценни книжа, чиято обща стойност да надхвърля 500 лв.;
- ⊃ Не притежаваш движима и недвижима собственост, която може да бъде източник на приходи и да получаваш пари от тях;
- ⊃ Нямаш сключен договор за предоставяне на собственост срещу задължение за издръжка и/или гледане;
- ⊃ Не си прехвърлял жилищен, вилен, селскостопански или горски имот и/или идеални части от тях срещу заплащане през последната една година;
- ⊃ Не си прехвърлял чрез договор за дарение собствеността върху жилищен, вилен, селскостопански или горски имот и / или идеални части от тях през последната една година.

Държавата, чрез събраните данъци и такси от другите граждани, осигурява заплащането на стой-

ността на оказаната ти болнична медицинска помощ за диагностика и лечение в лечебните заведения. Това се отнася за български граждани, които нямат доход и / или лично имущество, което да им осигурява лично участие в здравноосигурителния процес.

Какво трябва да направиш, за да се възползваш от тези права?

Когато постъпиш в болницата трябва да подадеш молба – декларация по образец, за заплащане на оказаната ти болнична медицинска помощ за диагностика и лечение.

Тази молба – декларацията се падава чрез директора на болницата до директора на дирекция „Социално подпомагане“ по постоянния ти адрес, адресът, който е вписан в личната ти карта.

Всеки български гражданин ползва задължително и безплатно:

- ⊃ Ваксини за задължителни имунизации и реимунизации;
- ⊃ Пълен обем от противоепидемични дейности;
- ⊃ Достъп до здравни дейности, включени в национални, регионални и общински здравни програми;

Децата до 16 годишна възраст имат право на **БЕЗ-ПЛАТНА** медицинска помощ.

Преглед в Поликлиника или Диагностично – консултативен център(ДКЦ)

Ако си здравно неосигурен, медицинският преглед се извършва **срещу заплащане според ценовата листа на здравните услуги на центъра.**

Услуги, които се предоставят в ДКЦ: здравна помощ, преглед, консултация, направление за специалист и назначаване на изследвания в зависимост от случая само по преценка на личния лекар.

Какво е необходимо, за да получиш медицинска помощ и консултация: лична карта, здравноосигурителна книжка, избран от теб личен лекар.

Как избирам личен лекар?

Изборът на личен лекар става през периода юни - декември при предварително избран доктор, ако лицето е от провинцията може да е през цялата година.

Всяко здравноосигурено лице (лице, което си е плащало здравните вноски), има право свободно да избира общопрактикуващ лекар и зъболекар на

територията на цялата страна.

Изборът / смяната на личен лекар може да се осъществи два пъти през годината за хората от един здравен район (община). Това е периодът от 1 до 30 юни и от 1 до 31 декември.

Когато сменяш постоянния или настоящия си адрес и се преместваш да живееш в друго населено място можеш да сменяш и личния си лекар по всяко време на годината без да се съобразяваш с гореспоменатите срокове.

За смяната не се изисква да се отпишеш от листата на досегашния си личен лекар. Отписването, както и включването в листата на новоизбрания лекар, става по служебен път.

Какво е необходимо да се направи при избора на личен лекар?

Трябва да попълниш регистрационна форма за постоянен избор на общопрактикуващ лекар.

Този документ може закупиш от някои книжарници, да го изтеглиш от интернет, от страницата на Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) от секция „Вие питате“ или да го вземеш от Регионалната здравноосигурителна каса (РЗОК) по местожителство.

Документът трябва да попълниш предварително,

предварително у дома или на място в кабинета на лекаря (а при негова инициатива, той може да го попълни пред теб).

С регистрационната форма отиваш при избрания си общопрактикуващ лекар, на който трябва да представиш:

- Здравноосигурителна книжка (ако нямаш здравноосигурителна книжка, трябва да предоставиш трети екземпляр от регистрационната форма за избор на общопрактикуващ лекар) и лична карта.
- Документ за актуален здравноосигурителен статус (документът се получава от офисите на Националната агенция за приходите или може да се свали от сайта на НАП).

Ако си изгубил здравноосигурителни права:

За да подновиш здравноосигурителните си права е необходимо да се отидеш до общината където има гише за проверка на здравните вноски. Там ще ти кажат дължимата сума и можеш да я заплатиш на място.

Ще ти издадат документ за платената сума, който се представя на съответната служба / здравно заведение / личен лекар.

За да възстановиш здравните си права е необходимо да заплаташ дължимите здравноосигурител-

ни вноски три години назад.

Когато лекуващият лекар прецени, че е настъпила трайна загуба на работоспособността, той може да те насочи за освидетелстване от Лекарска консултативна комисия (ЛКК).

Личният лекар подготвя необходимата медицинска документация и вписва своето становище при насочване на болния към ЛКК.

Личният лекар определя нужните медицински документи, прегледи, консултации и изследвания, които са ти нужни и ти дава медицинско направление за Териториалната експертна лекарска комисия (ТЕЛК), с което отиваш в съответната комисия по местоживееене.

Лекарите от ТЕЛК извършват клиничен преглед и при необходимост назначават допълнителни изследвания.

Какво да направя, ако съм трудно подвижен и не мога да стигна до ТЕЛК?

В този случай, лекарите ще те посетят на място, в дома ти, или в болницата, където са настанен.

За тази цел трябва да имаш с медицинско удостоверение от лекуващия ти лекар или направление от личния лекар.

Дължат ли се такси за подготовка на документи за освидетелстване от ТЕЛК/НЕЛК?

Ако си здравноосигурен не заплащаш изследванията и консултациите назначени от личния ти лекар или специалиста за целите на медицинската експертиза.

Ако не си здравноосигурен трябва да заплатиш стойността на извършените за целите на медицинската експертиза изследвания и консултации.

При получаване на Експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК не се дължат такси.

В какви срокове се получават документите от комисиите?

Експертните решения на ТЕЛК се получават в деня на освидетелстването или по пощата с обратна разписка. Освидетелстването на лицата, явяващи се на ТЕЛК/НЕЛК се извършва в тримесечен срок от получаване на медицинската документация в комисиите.

Лично ли трябва да се получи Експертното решение?

Експертното решение на ТЕЛК/НЕЛК се получава лично или от лице, което е упълномощено с нотариално заверено пълномощно.

Какви са възможностите за обжалване на решенията?

Обжалванията и възраженията от страна на заинтересованите лица и органи (освидетелстваните, осигурителите, НОИ, Агенцията за социално подпомагане, Агенцията за хората с увреждания и органите на медицинската експертиза на работоспособността) срещу решенията на НЕЛК се правят пред административния съд, в чийто район се намира постоянният или настоящият адрес на жалбоподателя по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

ТВОИТЕ ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ

ТВОИТЕ ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ ТА ТИ КЪМ ДРУГИ ХОРА

ВСИЧКИ ХОРА ИМАМЕ ПРАВО, НА ЕДНАКВА ЗАКРИЛА ОТ ЗАКОНА И ВСИЧКИ СМЕ РАВНИ ПРЕД ЗАКОНА.

Всички имаме право на закрила от закона срещу произволна намеса в личния му живот, семейството и жилището му, както и при посегателства върху неговото достойнство.

Никой не трябва да бъде подлаган на произволна намеса в личния му живот, семейството и жилището, нито на посегателства върху неговото достойнство.

Всички имаме право свободно да се придвижваме и да избираме своето местожителство в пределите на всяка държава.

Всички имаме право на право на собственост. **Никой** не трябва да бъде произволно лишен от своята собственост.

Всички имаме право на достъп, при равни условия, до обществените и държавни служби.

Всички имаме задължения към обществото.

Всеки от нас има право на прехрана, облекло, жилище, медицинско обслужване и необходимите социални грижи, които са необходими за поддържане на нашето собствено и на нашето семейство здраве и благосъстояние.

Когато всеки от нас упражнява своите права и свободи, трябва да се съобразява с правата и свободите на другите, както и със законите на страната, в която живее.

Никой не може да да те подлага и те не можеш да подлагаш никого на мъчение, на жестоко, безчовечно или унижаващо отношение.

Посегателството върху човешкия живот се наказва като най-тежко престъпление.

Никой не може да те подлага на медицински, научни или други опити без твоето доброволно писмено съгласие.

Никой не може да те следи, фотографира, филмира, записва или да те подлага на други подобни действия без твое знание или ако изрично си изразил своето несъгласие освен в предвидените от закона случаи.

ЖИЛИЩЕТО Е НЕПРИКОСНОВЕНО.

Без съгласието на обитателя на жилището никой не може да влиза или да остава в него освен в случаите, изрично посочени в закона.

ЖЕНАТА МАЙКА СЕ ПОЛЗВА ОТ ОСОБЕНАТА ЗАКРИЛА НА ДЪРЖАВАТА, КОЯТО Ё ОСИГУРЯВА ПЛАТЕН ОТПУСК ПРЕДИ И СЛЕД РАЖДАНЕ, БЕЗПЛАТНА АКУШЕРСКА ПОМОЩ, ОБЛЕКЧАВАНЕ НА ТРУДА И ДРУГИ СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ.

Децата, родени извън брака, имат равни права с родените в брака.

Децата, останали без грижата на близките си, се намират под особената закрила на държавата и обществото.

Отглеждането и възпитанието на децата до пълнолетието им е право и задължение на техните родители и се подпомага от държавата.

Училищното обучение до 16-годишна възраст е задължително.

Основното и средното образование в държавните и общинските училища е безплатно.

Всички сме длъжни да плащаме данъци и такси, установени със закон, съобразно нашите доходи и имущество.

Всички имаме право на здравно осигуряване, гарантиращо ни достъпна медицинска помощ, както и на безплатно ползване на медицинско обслужване при условия и по ред, определени със закон.

Всички имаме право на защита, когато са нарушени или застрашени нашите права или законни интереси.

Не можем да злоупотребяваме с упражняването на дадените ни права, когато тяхното упражняване ще накърни правата или законните интереси на други хора.

ТВОИТЕ ПРАВА ПРИ АРЕСТ И ЗАДЪРЖАНЕ ОТ ПОЛИЦИЯТА

Никой не трябва да бъде подлаган на произволен арест или задържане.

Никой не може да бъде задържан, подлаган на оглед, обиск или на друго посегателство върху личната му неприкосновеност освен при условията и

по реда, определени със закон.

В изрично посочените от закона неотложни случаи компетентните държавни органи могат да задържат гражданин, за което незабавно уведомяват органите на съдебната власт. В срок от 24 часа от задържането органът на съдебната власт се произнася по неговата законосъобразност.

Всеки има право на адвокатска защита от момента на задържането му или на привличането му като обвиняем.

Всеки има право да се среща насаме с лицето, което го защитава. Тайната на техните съобщения е неприкосновена.

Никой не може да бъде принуждаван да се признае за виновен, нито да бъде осъден само въз основа на неговото самопризнание.

Обвиняемият се смята за невинен до установяване на противното с влязла в сила присъда.

Не се допускат ограничения на правата на обвиняемия, надхвърлящи необходимото за осъществяване на правосъдието.

Наказанието лишаване от свобода се изпълнява единствено в местата, определени със закон.

КОГА ИМАТ ПРАВО ДА ТЕ ОБИСКИРАТ?

- * Ако предстои да бъдеш задържан от полицията;
- * Ако полицията разполага с данни, че носиш опасни или забранени за притежание предмети;
- * Ако си на място, където е извършено престъпление или нарушение на обществения ред и има достатъчно данни, че в себе си имаш вещи, които са свързани с престъплението.

Кога полицията има право да провери личните ти вещи?

- * Ако имат данни, че си извършил престъпление или нарушение на обществения ред;
- * Ако разполагат с достатъчно данни, че укриваш вещи, свързани с извършено престъпление;
- * Ако срещу теб има образувано административнонаказателно производство;
- * Ако се намираш на полицейски контролен пункт;
- * Ако нямаш документ за самоличност или познати, които да я потвърдят пред полицията;
- * Ако предстои да бъдеш арестуван.

Как протича един обиск?

- * Полицаят трябва да ти се представи, като съобщи длъжността си, фамилното име и струк-

турата, в която работи;

- * Полицаят е длъжен да те уведоми за основанията и целта на действията си и задължително да е от същия пол, от който си ти;
- * Полицаят трябва да състави протокол, в който да фигурират неговият, твойт и подписът на един свидетел;
- * Протоколът трябва да съдържа опис на откритите вещи и причината за обиска, датата и мястото на обиска, както и данните на полицая, свидетеля и претърсеното лице.

Какви са правата ти, докато те обискират?

- * Имаш право да поискаш полицаят да се легитимира;
- * Имаш право да поискаш да ти съобщят и обяснят основанието, поради което те претърсват;
- * Имаш право да получиш екземпляр от протокола, след като обискът приключи;
- * Имаш право да не изпълниш полицейско разпореждане, ако то е явно нарушение на закона;
- * Имаш право, след като обискът приключи, да потърсиш правата си в съда за това дали е бил законен.

След приключване на обиска

- ★ Запомни датата и мястото на обиска;
- ★ Запомни фамилията и / или отличителни белези на полицаия;
- ★ Запази своето копие от протокола;
- ★ Ако има свидетели, помоли ги да ти съдействат;
- ★ Свържи се с адвокат.

ТВОИТЕ ПРОЦЕСУАЛНИ ПРАВА ПРИ АРЕСТ

- ★ От момента на задържането ти имаш право на адвокатска защита;
- ★ Сам можеш да избереш кой да те защитава.
- ★ Трябва да уведомиш полицията, ако искаш да ползваш личен адвокат, на който ще платиш.
- ★ Ако не можеш да платиш за адвокатските услуги, ще ти предоставят безплатна правна помощ.
- ★ Това става като подадеш молба или пък по силата на закона, ако защитата ти е задължителна (ако си непълнолетен; ако страдаш от физически или психически недостатъци, които ти пречат да се защитаваш сам; ако си задържан

или е направено искане от прокурора за твое то задържане; ако участваш в дело за престъпление, за което се предвижда лишаване от свобода не по-малко от десет години или друго по-тежко наказание, когато делото се разглежда в твое отсъствие).

- ★ Имаш право на свиждане с адвоката си по всяко време без да присъства полицаия;
- ★ Повиканият адвокат, чиято правна помощ ти се предоставя безплатно, НЕ Е служител на полицията и ще защитава правата ти също толкова ефективно, колкото и личния ти адвокат.
- ★ Ако искаш да разговаряш с адвоката си (което е твое процесуално право), това няма да те направи да изглеждаш сякаш си извършил престъпление. Дори отговарянето на въпроси на полицейски разпит най-добре следва да се случва пред очите и ушите на твоя адвокат.
- ★ Полицаята може да ти поискат обяснения във връзка със задържането ти, но ти не си длъжен да даваш такива.
- ★ Имаш право да мълчиш!
- ★ Преди да подпишеш какъвто и да е документ, имаш право да поискаш той да ти бъде обяснен. Ако не разбереш обяснението, имаш право да не подписваш документа и да изчакаш идването на адвоката ти.

- ★ Полицайте нямат право да те принуждават да признаеш вина за това, в което те обвиняват.
- ★ Ако кажеш нещо, което не е благоприятно за твоето задържане, не трябва да се тревожи, защото на този етап обясненията ти не се смятат за доказателства и не могат да се използват срещу теб.
- ★ Само обясненията ти по време на разпит и след запознанството ти с обвинението имат доказателствена тежест.
- ★ Полицайте имат право да използват сила и мощни средства като белезници и гумена палка, само в извънредни ситуации – например при оказването на съпротива при задържане.
- ★ В никой случай обаче те нямат право да те обиждат или унижават!
- ★ При бременна жена или видимо малолетно лице например, използването на сила и мощни средства е напълно забранено.
- ★ Ако имаш нужда от спешна медицинска помощ, независимо дали състоянието ти е следствие на действията на полицията, полицията трябва да ти осигури такава помощ.
- ★ Имаш право на безплатен медицински преглед

дори и ако нямаш здравословни проблеми.

- ★ Ако посочиш избран от теб лекар, прегледът е за твоя сметка.
- ★ Имаш право да се свържеш с член от семейството ти или с приятел.

Полицайте длъжни незабавно да уведомят избрано от теб лице за задържането.

Това твое право е безплатно.

- ★ Имаш право на свиждания с близките си, както и да получаваш от тях колети и храна – това обаче се извършва в присъствието и под контрола на полицаи.
- ★ Имаш право на безплатна храна.
- ★ Трябва да уведомиш полицаия, ако имаш нужда от специална хранителна диета, или се налага прием на специални лекарства по схема.

ПРЕДАЙ НАТАТЪК – НАРЪЧНИК ЗА ЗДРАВНО – СОЦИАЛНИ УСЛУГИ

Фондация
„ИНИЦИАТИВА ЗА ЗДРАВЕ“
www.initiativeforhealth.org

Издание на Фондация „Инициатива за здраве“
2015г. по проект „Предай нататък“, финансиран
в рамките на Програмата за подкрепа на НПО
в България по Финансовия механизъм на
Европейското икономическо пространство
2009 – 2014г.

Електронния вариант на на Наръчника
можете да откриете на адрес
www.initiativeforhealth.org

Съставители:

Елмира Нешева, Евгени Генчев,
Райна Дянкова, Виктория Шаламанова